

18.11.2019

Asia/5

§ 777

V 27.11.2019, Valtuutettu Leo Straniuksen aloite ympäristölle haitallisten käytäntöjen selvittämisestä Helsingissä

HEL 2019-006112 T 00 00 03

Päätös

Kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle seuraavaa:

Kaupunginvaltuusto katsoo aloitteen loppuun käsitellyksi.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Ari Hietamäki, taloussuunnittelupäällikkö, puhelin: 310 36567
ari.hietamaki(a)hel.fi

Liitteet

1 Valtuutettu Leo Straniuksen aloite

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Päätösehdotus

Päätös on ehdotuksen mukainen.

Esittelijän perustelut

Valtuutettu Leo Stranius ja 19 muuta valtuutettua esittävät aloitteessaan, että Helsinki selvittää ympäristölle haitallisten käytäntöjen ja toimien määrän kaupungin budjetissa.

Kaupunginhallitus toteaa, että osana kaupungin ympäristöraporttia seurataan kaupungin toimintojen ympäristövaikutuksia talouden näkökulmasta. Siihen sisältyvät ne tuotot, kulut ja investoinnit, jotka on ensisijaisesti tehty ympäristönsuojelullisista syistä. Tässä vuosittaisessa ympäristöraportissa siten monelta osin esitetään ympäristölle haitallisten käytäntöjen ja toimien määrä kaupungin vuosittaisessa toiminnassa. Tiedot kerätään vuosittain koko kaupunkikonsernin osalta, mutta koska tytäryhteisöjen toimittamat tiedot eivät ole kattavia, ympäristöraportissa raportoidaan ainoastaan tiedot emokaupungin osalta. Eräiltä osin niissäkin on jonkin verran puutteita, koska tiettyjä ympäristökuluja ja -investointeja on vaikea erottaa esimerkiksi rakennusprojekteissa. Kes-

keisimmät osat kaupungin ympäristöraportista esitetään vuosittain kaupungin tilinpäätöksen toimintakertomuksessa valtakunnallisen tilinpäätössohjeistuksen mukaisesti.

Kaupungin ympäristöraportointia kehitetään edelleen ja tässä yhteydessä mm. kaupungin taloushallinnossa on otettu käyttöön kaupungin kirjanpidossa uudet toimintoalenumerot, jotka helpottavat ympäristöasioiden seuranta ja raportointia. Tämän kehitystyön tuloksia ympäristöraportoinnin parantamisessa saataneen vuoden 2020 ympäristöraportin yhteydessä.

Vuonna 2018 ympäristökulut olivat kaupungin ympäristöraportin mukaan 91 miljoonaa euroa (2,1 % kaupungin kaikista toimintakuluista), ympäristöinvestoinnit 135 miljoonaa euroa (21,5 % kaupungin kaikista käyttöomaisuusinvestoinneista) ja ympäristötuotot 6 miljoonaa euroa (0,5 % kaupungin kaikista toimintatuotoista). Tilinpäätöksen ympäristövastuiden arvo oli 31.12.2018 yhteensä 22,4 miljoonaa euroa. Vastuut koskivat varautumista entisten kaatopaikkojen kunnostamiseen ja maaperän puhdistamiseen.

Kaikki ympäristöraportin mukaiseen ympäristötalouteen kuulumattomat kaupungin tuotot, kulut ja investoinnit eivät kuitenkaan ole välttämättä suoraan tai välillisesti ympäristölle haitallisia. Ympäristön kannalta melko neutraaleja (tai esim. koulutuksen kautta myös positiivisia) toimintoja ovat esimerkiksi opetus- ja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveystalvet, jos huomioidaan pelkät palvelut eikä niiden tarvitsemaa infrastruktuuria. Jos taas huomioidaan kaupungin toimintojen tarvitsemat tilat, energiankäyttö ja liikkumistarve, ympäristövaikutuksia syntyy merkittävästi.

Kaupunki on merkittävä julkinen hankkija ja pystyy ohjaamaan markkinoita ympäristön paremmin huomiovaksi. Tällä hetkellä kaupungissa tehdään kuitenkin edelleen paljon kilpailutuksia ja hankintoja, joissa ympäristöasioita ei vielä huomioida. Tästä voi aiheutua sekä välillisiä että suoria ympäristövaikutuksia, joita voitaisiin vähentää asettamalla entistä enemmän ympäristökriteerejä. Kaupungin tekemissä hankinnoissa asetetaan vaihtelevasti ympäristökriteerejä, keskitetyistä kilpailutuksista 62,5 prosentissa oli vuonna 2018 mukana ympäristökriteerejä ja esimerkiksi kaupunkiympäristön toimialalla noin 50 prosentissa kilpailutuksista.

Helsinki on mukana Suomen ympäristökeskuksen koordinoimassa Towards carbon neutral municipalities and regions -hankkeessa. Hankkeessa on Suomen ympäristökeskuksen toimesta laskettu Helsingin kaupungin hankintojen hiilijalanjälki, pois lukien investoinnit ja asiakaspalvelujen ostot. Sen mukaan suurimmat päästöt aiheutuvat sähköstä ja kaasusta, lämmityksestä, rakennusten ja alueiden rakentamis- ja

18.11.2019

kunnossapitopalveluista sekä rakennusten ja huoneistojen vuokrista. Niiden yhteenlaskettu osuus laskelmassa huomioidusta kaupungin hankintojen hiilijalanjäljestä on yli puolet.

Asiasta on saatu kaupunkiympäristölautakunnan lausunto. Kaupunkiympäristölautakunnan lausunnossa on kuvattu kaupungin toimintoja, joilla on merkittäviä ympäristövaikutuksia. Usean toiminnon osalta ympäristövaikutusten osuutta kaupungin käyttömenoista ja investoinneista on vaikea erottaa.

Hallintosäännön 30 luvun 11 § 2 momentin mukaan kaupunginhallitus esittää kaupunginvaltuuston käsiteltäväksi aloitteen, joka on allekirjoittanut yli 15 valtuutettua.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Ari Hietamäki, taloussuunnittelupäällikkö, puhelin: 310 36567
ari.hietamaki(a)hel.fi

Liitteet

1 Valtuutettu Leo Straniuksen aloite

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Päätöshistoria

Kaupunginhallitus 11.11.2019 § 751

HEL 2019-006112 T 00 00 03

Päätös

Kaupunginhallitus päätti panna asian pöydälle.

Käsittely

11.11.2019 Pöydälle

Kaupunginhallitus päätti yksimielisesti panna asian pöydälle Ozan Yanarin ehdotuksesta.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Postiosoite

PL 1
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite

Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin

+358 9 310 1641

Faksi

+358 9 655 783

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

FI0680001200062637

Alv.nro

FI02012566

18.11.2019

Lisätiedot

Ari Hietamäki, taloussuunnittelupäällikkö, puhelin: 310 36567
ari.hietamaki(a)hel.fi

Kaupunkiympäristölautakunta 08.10.2019 § 500

HEL 2019-006112 T 00 00 03

Lausunto

Kaupunkiympäristölautakunta antoi kaupunginhallitukselle seuraavan lausunnon:

Kaupunkiympäristölautakunta toteaa, että osana kaupungin ympäristöraporttia seurataan kaupungin ympäristötaloutta. Siihen sisältyvät ne tuotot, kulut ja investoinnit, jotka on ensisijaisesti tehty ympäristönsuojelullisista syistä. Tiedot kerätään vuosittain koko kaupunkikonsernin osalta, mutta koska tytäryhteisöjen toimittamat tiedot eivät ole kattavia, ympäristöraportissa raportoidaan ainoastaan tiedot emo-organisaatiosta. Myös niissä on jonkin verran puutteita, koska tiettyjä ympäristökuluja ja -investointeja on vaikea erottaa esimerkiksi rakennusprojekteissa. Raportointia ollaan kehittämässä ja kaupungin taloushallintopalvelut Talpa on ottanut käyttöön uudet toimintoalumerot emo-organisaatiossa, jotka helpottavat ympäristöasioiden seuranta ja raportointia.

Vuonna 2018 ympäristökulut olivat 91 miljoonaa euroa (2,1 % kaupungin kaikista toimintakuluista), ympäristöinvestoinnit 135 miljoonaa euroa (21,5 % kaupungin kaikista käyttöomaisuusinvestoinneista) ja ympäristötuotot 6 miljoonaa euroa (0,5 % kaupungin kaikista toimintatuotoista). Tilinpäätöksen ympäristövastuiden arvo oli 31.12.2018 yhteensä 22,4 miljoonaa euroa. Vastuut koskivat varautumista entisten kaatopaikkojen kunnostamiseen ja maaperän puhdistamiseen.

Kaikki ympäristötalouteen kuulumattomat kaupungin tuotot, kulut ja investoinnit eivät kuitenkaan ole välttämättä suoraan tai välillisesti ympäristölle haitallisia. Ympäristön kannalta melko neutraaleja (tai esim. koulutuksen kautta myös positiivisia) toimintoja ovat esimerkiksi opetus- ja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyspalvelut, jos huomioidaan pelkät palvelut eikä niiden tarvitsemaa infrastruktuuria. Jos taas huomioidaan kaupungin toimintojen tarvitsemat tilat, energiankäyttö ja liikku- mistarve, ympäristövaikutuksia syntyy merkittävästi.

Kaupunki on merkittävä julkinen hankkija ja pystyy ohjaamaan markkinoita ympäristön paremmin huomiovaksi. Tällä hetkellä kaupungissa tehdään kuitenkin edelleen paljon kilpailutuksia ja hankintoja, joissa ympäristöasioita ei vielä huomioida. Tästä voi aiheutua sekä välillisiä että suoria ympäristövaikutuksia, joita voitaisiin vähentää asettamalla

entistä enemmän ympäristökriteerejä. Kaupungin tekemissä hankinnoissa asetetaan vaihtelevasti ympäristökriteerejä, keskitetyistä kilpailutuksista 62,5 prosentissa oli vuonna 2018 mukana ympäristökriteerejä ja esimerkiksi kaupunkiympäristön toimialalla noin 50 prosentissa kilpailutuksista.

Helsinki on mukana Suomen ympäristökeskuksen koordinoimassa Towards carbon neutral municipalities and regions -hankkeessa. Hankkeessa on Suomen ympäristökeskuksen toimesta laskettu Helsingin kaupungin hankintojen hiilijalanjälki, pois lukien investoinnit ja asiakaspalvelujen ostot. Sen mukaan suurimmat päästöt aiheutuvat sähköstä ja kaasusta, lämmityksestä, rakennusten ja alueiden rakentamis- ja kunnossapitopalveluista sekä rakennusten ja huoneistojen vuokrista. Niiden yhteenlaskettu osuus laskelmassa huomioidusta kaupungin hankintojen hiilijalanjäljestä on yli puolet.

Alla on kuvattu kaupungin toimintoja, joilla on merkittäviä ympäristövaikutuksia, mutta niiden osuutta kaupungin käyttömenoista ja investoinneista on vaikea erottaa.

Rakentaminen

Rakentaminen on yksi eniten ympäristövaikutuksia aiheuttava toiminto kaupungin toiminnassa erityisesti sen energiankulutuksen ja luonnonvarojen käytön takia. Rakentamiseen käytettävät summat ovat suuria ja ympäristötilinpäätöksessä on esitetty, kuinka paljon rahaa on käytetty energiatehokkuuteen ja uusiutuvaan energiaan. Kaupungilla on kansallisia energiatehokkuusvaatimuksia tiukemmat linjaukset ja erityisesti Hiilineutraali Helsinki 2035 -toimenpideohjelman tavoitteiden mukaisesti uusiutuvaa energiaa tulee lisätä merkittävästi. Kiertotalouden avulla on mahdollista säästää sekä rahaa että luonnonvaroja, mutta sen mahdollisuuksia (esim. kierrätettävät osat, purettavuus) ei vielä tällä hetkellä hyödynnetä rakentamisessa riittävästi, mutta kaupungilla on käynnissä joitain kiertotalouspilotteja. Koska kiertotaloutta ei vielä riittävästi huomioida, lisää se rakentamisen haitallisia ympäristövaikutuksia ja kustannuksia.

Kaupungilla on kansallisia energiatehokkuusvaatimuksia tiukemmat linjaukset ja erityisesti Hiilineutraali Helsinki 2035 -toimenpideohjelman tavoitteiden mukaisesti uusiutuvaa energiaa tulee lisätä merkittävästi. Rakennushankkeissa iso päätöksiä ohjaava tekijä on tällä hetkellä investointikustannus, josta aiheutuu se, että elinkaarikustannuksella tarkasteltavia uusiutuvan energian järjestelmiä ei välttämättä voida valita esimerkiksi liian suureksi kohoavan vuokra vaikutuksen tai hankkeen enimmäishinnan ylittymisen takia. Investointikustannuskeskeisestä tavasta olisi syytä siirtyä tarkastelemaan elinkaarikustannuksia, joka

useimmiten johtaa energiatehokkaamman tai ympäristöystävällisemmän teknologian valintaan.

Kaupungin kasvaessa rakentamiselle joudutaan löytämään yhä uusia alueita, mikä voi aiheuttaa viherverkostojen katkeamista, vähentää metsien ja niittyjen määrää sekä vähentää vettä läpäisevän pinta-alan määrää. Näillä on vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen ja kaupunkilaisten mahdollisuuksiin nauttia luonnon tarjoamista ekosysteemipalveluista. Tätä on mahdollista korvata parantamalla viheralueiden toiminnallisuutta ja ekologista laatua, ennallistamalla luontokohteita tai luomalla uusia viherympäristöjä (esim. viherkattoja), mutta tällä hetkellä näitä mahdollisuuksia ei vielä kattavasti käytetä. Rakentaminen heikentää myös kaupunkirakenteen ilmaston kestävyyttä esimerkiksi heikentämällä hulevesien imeytymistä, mikä voi aiheuttaa lisäkuluja kaupungille esimerkiksi hulevesitulvien vuoksi.

Tällä hetkellä rakentamisessa etusijan saavat usein rakentamisen nykyiset käytännöt ja ratkaisut, joita perustellaan kustannussyillä. Uusia menetelmiä ja tekniikoita säilyttää nykyistä kasvillisuutta tulisi kehittää aktiivisemmin. Erityistapauksiin soveltuvia ratkaisuja on jo tarjolla, mutta niitä käytetään vielä harvoin (esim. kaivamisessa käytettävät ujuttamistekniikat, imuroinnit, ilmalapio). Kasvillisuuden ylläpito on myös haastavaa, jos tehdään lyhytkestoisia alueurakkasopimuksia, koska silloin on vaikea ylläpitää pitkäjänteistä hoitosuunnitelmaa erityisesti vaativien kohteiden kohdalla (esim. niityt, katupuiden rakenneleikkaukset).

Rakentamisen ympäristöhaittoja pyritään vähentämään muun muassa Hiilineutraali Helsinki 2035 –toimenpideohjelman, kaupunkiympäristön toimialan ympäristöohjelman ja Kaivumaiden, kiviaineksen ja purkumateriaalien periaatteiden mukaisesti. Tekeillä on myös kierto- ja jakamistaloudentalouden tiekartta, joka pyrkii edistämään kiertotaloutta muun muassa rakentamisessa.

Kiinteistöjen käyttö ja ylläpito

Kiinteistöjen käytön merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät energiankulutuksesta ja energiantuotannon polttoainevalinnoista. Merkittävä osa kaupungin käyttämästä energiasta tuotetaan fossiilisilla polttoaineilla. Kiinteistöissä tapahtuu myös paljon turhaa energiankulutusta, mikä aiheuttaa suoraan lisäkustannuksia kaupungille, mutta jota olisi mahdollista vähentää parantamalla ylläpidon ja huollon resursseja sekä toimintaa.

Kaupungin toiminnasta syntyy paljon jätettä, joita ei vielä lajitella riittävästi materiaalina. Se lisää sekajätteen määrää, kaupungille syntyviä kustannuksia ja hukkaa luonnonvaroja, kun materiaali ohjataan materiaalihyötykäytön sijaan polttoon.

Ylläpidon ympäristöhaittoja pyritään vähentämään muun muassa Hiili-neutraali Helsinki 2035 –toimenpideohjelman ja kaupunkiympäristön toimialan ympäristöohjelman mukaisesti.

Liikenne

Liikenteen merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät polttoainevalinnoista. Helsingissä on panostettu viime vuosina vahvasti joukkoliikenteeseen, liikenteen siirtämiseen raiteille ja sen sähköistämiseen. HKL:n kalusto kulkee jo kokonaan uusiutuvilla polttoaineilla ja Staran työkonelakusto on siirtymässä biopolttoaineisiin, mutta muuten kaupungin kalusto käyttää vielä suurelta osin fossiilisia polttoaineita, millä on ilmastovaikutusta.

Liikenteen ympäristöhaittoja pyritään vähentämään muun muassa Hiili-neutraali Helsinki 2035 -toimenpideohjelman, kaupunkiympäristön toimialan ympäristöohjelman, Kestävä kaupunkiliikenne Helsingissä -ohjelman sekä Staran ja HKL:n ympäristöohjelmien mukaisesti.

Yleisten alueiden ylläpito

Yleisten alueiden hoidossa käytetään erilaisia kemikaaleja, torjunta-aineita ja lannoitteita, jotka voivat olla ympäristölle haitallisia, esimerkiksi heikentämällä luonnon monimuotoisuutta. Osa hulevesistä johdetaan suoraan vesistöihin ja runsaslumisina talvina lunta kaadetaan mereen, mitkä edistävät esimerkiksi mikromuovien ja muiden epäpuhtauksien päätymistä vesistöihin. Yleisten alueiden ylläpidon kilpailutuksessa on kuitenkin viime vuosina otettu käyttöön ympäristökriteereitä, joiden ansiosta on vähennetty muun muassa kemikaalien käyttöä ja tehty ylläpidosta ympäristöasiat kattavammin huomioivaa. Staran ympäristöohjelmassa on toimenpiteinä urakoiden ympäristöriskien kartoitus ja ympäristösuunnitelmien laadinta sekä käytettyjen kemikaalien riskien arviointi ja hankintaohjeiden laatiminen, jotta ympäristölle haitallisimpien kemikaalien käyttöä voidaan vähentää.

Maankäyttö ja kaavoitus

Helsingin kaupunkisuunnittelun keskeisenä pyrkimyksenä on kaupungin kestävä kasvun turvaaminen. Ympäristön näkökulmasta tällä tarkoitetaan sitä, että kaupungin kasvun haittoja pyritään minimoimaan ohjaamalla uutta rakentamista siten, että tuleva kaupunkirakenne tuottaa mahdollisimman vähän liikkumisesta aiheutuvia päästöjä samalla kun paikalliset ympäristölliset reunaehdot, etenkin viheralueiden arvot pyritään parhaalla mahdollisella tavalla turvaamaan.

18.11.2019

Käynnissä olevat kaupungin keskustan tuntumaan sijoittuvien uusien projektialueiden rakentuminen tarjoaa mahdollisuuksia vähäpäästöiseen liikkumiseen ja asumiseen.

Yleiskaava 2016:n lähtökohtana on verkostokaupungin vahvistaminen, joka laajentuvan raideverkon kautta mahdollistaa liikenteen osalta vähäpäästöisen elämäntavan myös esikaupunkialueelle, esimerkiksi tulevissa bulevardikaupunginosissa. Maankäytön tiivistäminen raideliikenteen asemien tuntumaan ohjaa kaupunkirakenteen kehitystä suuntaan, jolla parannetaan kestävien liikkumismuotojen käytön edellytyksiä.

Huomattavaa on, että myös suotuisalle sijainnille tehtävä rakentaminen aiheuttaa rakentamisen aikaisia päästöjä sekä energiankulutuksen lisääntymistä kaupungissa. Näihin voidaan vaikuttaa rakentamisen ohjauksella. Hiilineutraalin Helsinki 2035 -toimenpideohjelmassa on useita toimenpiteitä, jotka tähtäävät päästöjen ja energiankulutuksen vähentämiseen.

Kaupunkisuunnittelussa integroidaan maankäytönsuunnittelu ja liikennesuunnittelu hyvän elinympäristön saavuttamiseksi ja ympäristön suojelemiseksi. Esimerkiksi isoja liikennehankkeita suunniteltaessa tulee kuitenkin varmistua siitä, että ne toteuttavat myös kaupungin ilmastavoitteita.

Esittelijä

kaupunkiympäristön toimialajohtaja
Mikko Aho

Lisätiedot

Pirita Kuikka, ympäristösuunnittelija: +358 9 310 32045
pirita.kuikka(a)hel.fi